

De klimaatkoers van groen

j. nijssen, 2017

Het antwoord van groen – ik bedoel de groene partijen en de milieubeweging in Nederland en België – op de dreigende klimaat-ontregeling is voornamelijk conservatief technisch. Hun wekker is op tijd afgelopen, waarna ze zich hebben ingespannen om de weg open te leggen voor massale omschakeling van fossiele naar hernieuwbare energie

Heeft men zich daar afgevraagd of leven zoals we nu doen, klimatologisch eigenlijk wel uit kan?

Nauwelijks. Ze hebben dat lichtelijk gedaan door tot zuinigheid en andere gedragsveranderingen aan te sporen. Hun credo is: "Probeer nou met weinig toch hetzelfde te doen, keer je af van fossiele energie via je keuze van elektriciteitsleverancier, en verminder je vlees-consumptie aanmerkelijk tot helemaal". Uiterst marginale sociaal-economische kritiek dus.

Eerst wil ik wijzen op het strikt conservatieve karakter van hun kritiek. In de confrontatie met het k-probleem heeft Groen de volgende twee conservatieve hoofdwaarden geen moment verloochend:

- de mens is heilig^{*1};
- de bestaande orde moet door^{*2};

Eenzijds logisch. Hun voortbestaan hangt af van stemmen, donaties, leden, en subsidies, en dat beperkt de ruimte van je gedachtesprongen. Anderzijds bizar braaf, gezien de extensie van de klimaatdreigingen. Nergens worden ballen opgegooid om die heilige mens en zijn bestaande orde eens flink de oren te wassen, en zo iedereen eens op heel andere ideeën te brengen.

Structurele ideeën

Waarom de algemeen menselijke hunkering naar een eigen plek en gezelligheid^{*3} niet wat aangewakkerd met voorstellen om de via specialisatie en segregatie versnipperde leefwerelden van de tegenwoordige mens weer terug te integreren naar één leefplek waar men zou kunnen werken, wonen, voeden, energie opwekken, bewegen, voortplanten, verzorgen, gezond blijven, liefhebben, ontspannen, en kinderen opvoeden, zodat alle transport en verplaatsing zowat uit ons samenleven gewrongen zou kunnen worden?

Waarom zijn ze inherent zo vies van lokaal leven, en het wonder om binnen die kleine actieradius de huilbui van de existentie tot een goed einde te brengen?

Waarom hebben ze nooit te berde gebracht dat de voortdurende strijd om toegang tot reserves een voortdurende herstructurering van alle menselijke activiteit aan de gang houdt die zo

*1 En dus prioritair. De uitbreiding van de menselijke soort en diens voorrang boven alle leven op aarde wordt als vanzelfsprekend aangenomen. De mens moet zo lang mogelijk kunnen leven, zoveel kinderen mogen krijgen als ie maar wil, zichzelf kunnen ontwikkelen en ontplooien, et cetera. Geen enkele vrijheid mag worden ingeperkt. Dit egoïsme verraadt zich bijvoorbeeld heerlijk als het over vee gaat. Hun aanval op veeteelt komt voornamelijk neer op de eis dat land waarvan men voor de mens direct consumeerbaar voedsel zou kunnen oogsten, niet meer voor veeteelt gebruikt zal mogen worden. Houdt vee op land waar wij toch niks eetbaars af kunnen halen, is de boodschap! Deze door mens-aanbidding doorgoten mentaliteit is exact dezelfde als waarmee hun vijanden (de veevoeder-handelaren en de intensieve boeren) sinds decennia hun veevoerimporten van over de hele wereld rechtvaardigen. Impliciet is, dat mensen en hun nageslacht op alles voorgaan.

*2 het steeds specialistischer koppelen van menselijke en technische activiteit in steeds massievere werkverbanden (organisaties), en de immense vervoerstromen waarmee dit steeds verder decomponeren en centraliserend opschalen gepaard gaan, wordt nergens aangeklaagd. Het is alsof ze niet willen kijken waar nou eigenlijk die ongelooflijk sterke groei van **de vraag naar energie** vandaan komt en hoe die gestopt zou kunnen worden.

*3 Elke meid wil een paard! Huisje, boompje, beestje! Kijk naar de interesse voor huisdieren, moestuinen, balkonteelt, stadlandbouw en volkstuinten.

aanhoudend destructief en onafgebroken energie-vretend is, dat demping van de opwarming onder die condities vermoedelijk onmogelijk is^{*4}?

Is misschien waar dat ook groen zich geen moment los heeft kunnen maken van de algemeen menselijke waan (of hoop liever)^{*5} dat we voor iets hogers bestemd zijn?

Is het voor hen dus ook vanzelfsprekend dat die bestemming geen enkel uitstel duldt, dat we er verwacht worden, en naar toe moeten^{*6}, ongeacht wat er op ons pad komt?

Behoorlijk doof voor de roep van de aarde^{*7}.

Marginale kritiek

Dus, en dat is ook makkelijker, komen ze met marginale kritiek, denken niet na over andere opstellingen, andere manieren om de belangrijke levensprocessen in te richten en op elkaar aan te doen sluiten. Het zou "terug" gaan, als we zorgfuncties, voedselproductie, opvoeding, en werkfuncties weer met elkaar zouden integreren. Ze willen halstarrig het burgerlijk leefpatroon dat zich van al die corvees – planten en vee verzorgen, je huis bijhouden, je voedsel klaarmaken, tomaten plukken, zelf je wonden verzorgen, doodgaan als je versleten bent – heeft verlost, blijven voortzetten om hun hogere menselijke doelen te kunnen nastreven.

Er zijn belangrijker dingen^{*8}, nietwaar?

Die halstarrigheid blijkt ten diepste uit hun opstelling naar de veeteelt.

Waarom mensen extra afkerig maken van vee?

Ik vind er heel dom aan dat je juist de objecten (dieren) die een essentiële rol kunnen vervullen in lokaal zelfvoorzienend bestaan – en dat ook eeuwen hebben gedaan: wij zijn min of meer zelf koeien en schapen – op simplistische wijze^{*9a} als een grote verspiller^{*9b} en boosdoener in dit

*4 Mathias Bienstman komt aan het einde van zijn boek "Op eigen kracht" (Borgerhoff & Lamberigts, Gent, 2017) met de belofte dat we na de groene groeistuij van de komende decennia (warmte-netten, elektrisch vervoer, windmolenparken) dan eindelijk toe zullen kunnen komen aan een nieuw sociaal-economisch model (basisinkomen!!). Gelooft hij echt dat dan ineens concurrentie niet meer tot techniekvernieuwing en herstructureren zullen leiden? Dat iedereen dan eeuwig in zijn Tesla 3 zal willen blijven rijden?

*5 Ongeacht op welke manier (ritueel, religieus, humanistisch, wetenschappelijk) concreet onderbouwd.

*6 Inderdaad, het valt niet mee om de wanhoop van de verdoodheid te slikken. Maar is er haast bij daar van af te komen?

*7 Hier wordt heel groen onterecht over één kam geschoren. De voorstellen van Stopwarming, Aardewerk, Platform DSE, Transition Towns, Agalev, Oikos en Terra Reversa gaan en gingen structureel wel degelijk de goede kant op. Ze brengen echter de frontale botsing tussen **verplaatsen** en **eten** te wazig voor het voetlicht, en stoten niet door in onder ogen zien hoe mensen aan middelen moeten komen om fundamentele veranderingen in hun levenswijze klaar te kunnen spelen.

*8 Dan honger?

*9a Zoals: "een koe stoot net zoveel uit als een auto".

*9b In verband met "verspilling" wordt vaak het artikel *Sustainability of meat-based and plant-based diets and the environment* van David en Marcia Pelletier (American journal of clinical nutrition, 2003, 78, 660-663) aangehaald waarin zij de benodigde inputs (land, water, fossiele energie) van twee diëten vergelijken. Het verschil in beslag op **land** tussen een vleeseter (nl. 0,5 ha) en een vegetarier (nl. 0,4 ha) bestaat, maar is niet sensationeel groot.

Het verschil in **fossiele energie** gebruik ligt schimmiger. Ze rekenen het niet precies uit, waarschijnlijk omdat ze dan in hadden moeten gaan op allerlei details (zoals lengte aanvoerlijnen, aantal bewerkingen, bewaarbaarheid) waarin de producten die in de twee diëten worden geconsumeerd – zoals vis, noten, groenten, fruit – sterk kunnen verschillen. Om die schimmigheid te compenseren komen ze op dit punt dan wel met de heel vaak aangehaalde algemene uitsmijter dat **de energy input om één calorie vlees-eiwit te produceren 11 keer hoger ligt dan om één calorie graan-eiwit te produceren**.

Dit getal duikt dan in allerlei andere publicaties op in de algemenere vorm van "vlees-eiwit gebruikt 10 keer zo veel energie als plant-eiwit". Klinkt leuk maar klopt het?

In de eerste plaats is de sprong van graan naar plant linke soep. Groenteteelt en fruitteelt zijn bijvoorbeeld al veel energie-intensiever dan graanteelt. In de tweede plaats rekenen de Pelletiers (zie hun table 2) het energie-verbruik van vee uit op basis van een droog winterdieet (graan + hooi/ruwvoer) met ook nog eens een overdreven hoeveelheid graan op weinig hooi. Als je de vlees- en melkproductie in het groeiseizoen doet op puur gras is de ratio (energy input/protein output) veel en veel lager. Waarom een lam vetmesten op graan als hij zomers in vier maanden tijd drinkend bij zijn moeder en grasetend tot 50 kilo zwaar kan worden? Antwoord: haast niemand. Ook het jaardoor koeien melken op wintervoer zonder weidegang is wereldwijd gezien zeldzaam. In de derde plaats leidt deze uitsmijter de aandacht af van het feit dat zulke

hele opwarmingsschandaal gaat opvoeren. Juist via die koe had je een ander sociaal-economisch model kunnen aankaarten. Maar met hun huidige verhaal stoot je iedereen daar van weg. Het mag niet zo zijn ^{*10}!

Kijk, er zijn manieren van koeien of vee houden waar je beter geen klant van bent ^{*11}, maar daar zeg ik nog van: de burgers hebben de boeren deels tot die manieren gedreven, doordat ze steeds voor de goedkopere troep kozen, om op die manier meer ruimte te hebben voor hun andere pretjes (uitgaan, reizen, communiceren). Anderzijds hebben boeren deels zelf voor de geleidelijke opschaling en verkilling van de veehouderij gekozen. ^{*12}

Resulteert een heel gevoelige relatie tussen boeren en burgers, nog versterkt door de vrij moeilijke relatie die de verstandsmens heeft met zijn lichaam, diens begeerten en noden, en de hele stofwisseling: "Dat gaat zijn gang maar, en je kunt er niks aan willen". Ergerlijk, nietwaar? Op die gevoelige relatie kan veel misverstand worden gekweekt. Laten we daarom eens wat beter naar die verspiller kijken.

De verspiller

Eén koe kan, als men zijn jaarlijkse kalf drie jaar aanhoudt ^{*13}, een groep van 20 personen acht maanden lang dagelijks voorzien van elk een halve liter yoghurt en vier maanden lang dagelijks voorzien van elk 80 gram kaas ^{*14}. Tevens is dagelijks per persoon 35 gram vlees beschikbaar.

grote energie-input verschillen waarschijnlijk in dezelfde mate voorkomen *tussen* de plantaardige voedingsstoffen die in een gemiddeld vegetarisch dieet op tafel komen. Door bewerkingen zoals:

- het opwerken van de calorie-dichtheid van een voedingsmiddel (bijv. van druif naar wijn, van olijf naar olie, van graan naar vlok);
- het extraheren van substoffen (voedingssupplementen);
- het opwerken van bewaarbaarheid (via inblikken, koelen, luchtdicht verpakken, fermenteren) en transporteerbaarheid;
- het aanvoeren van elders per schip, vliegtuig, vrachtwagen;

kan de energie-input van een plantaardig voedingsmiddel ook zo maar naar het tien- tot twintigvoudige van dat van graan stijgen. En aan de inhoud van natuurvoedingswinkels te beoordelen hebben vegetarisch etende mensen een zeker zwak voor uitheemse etenswaren, flink bewerkt voedsel, drink-mengsels, en supplementen (vit. A, D, C, B12).

Dan de gigantische **water**verspilling die met vleesproductie gepaard zou gaan. Wat daarmee bedoeld wordt, is mij een raadsel. De Pelletiers concluderen op dit punt dat voor één kg vlees-eiwit 100 keer meer water nodig is dan voor één kg graan-eiwit. Die inschatting berust volledig op de aanname dat vee het hele jaar gevoed worden met hun graanrijke droge winter-dieet (zie hierboven). Echter, acht maanden per jaar kan vee buiten lopen. Een grazende koe eet dan dagelijks 100 kg gras. Daar zit 91 kg water in. Wat doet ze daarmee? Ze pist, poept, zweet, en ademt het uit, plus geeft melk, en bouwt nog wat vlees op. Waar is de verspilling? Al dat water blijft bestaan. Zij geeft het door.

Ja goed, als je constant de voedergewassen (mais, soja, graan) moet irrigeren met moeizaam gewonnen water, en je voert ze alleen maar daarmee, ja dan kun je van verspilling spreken. Maar zo'n bedrijfsvoering is in de praktijk toch veel te schaars om daar een algemeen beeld aan op te hangen?

- *10 Deze gevaarlijke keuze zal een enorme misser blijken te zijn als we met klimaat inderdaad door de rode streep gaan. Dan zal blijken dat de vraag die ik in 2008 (in [Voedsel en klimaat](#)) als kernkeuze in het klimaat-dilemma heb opgevoerd nl. "verplaatsen of eten?" anders en duidelijker beantwoord had moeten worden. Zeker door groen.
- *11 Overigens, mijn kritiek op de westerse veehouderij gaat nog wel wat verder dan de hunne, en is vermoedelijk veelzijdiger gefundeerd. Ik leef er al tientallen jaren midden tussen. Zie de [Bedreigd-schaap-pdf](#) (in Publicaties) en [Klimaat zoekt boer](#).
- *12 De burgers hebben dan wel soms halsreikend afstand van alle zorg voor vee en land genomen, maar in heel veel gevallen zijn hun voorouders van het land verdreven. Op het platteland gaat het er al eeuwen niet zachtzinnig aan toe. Het is wijken (= opsodemieren) of groeien want de broers en zussen moeten uitgekocht worden dus moet per generatie heel veel verdiend worden. Dus blijft men techniek ontwikkelen en inzetten om de concurrentie aan te kunnen, en zo raakte men verzeild in een herstructureringsrace van steeds machtiger machines en elkaars land en productierechten opkopen, en steeds grootschaliger vee houden.
- *13 Op die manier heeft men voortdurend zomers 4 dieren (koe, kalf, twee pinken/ossen), en 's winters drie (koe, twee pinken). Elk najaar wordt één driejarig dier geslacht.
- *14 De koe wordt driemaal daags gemolken, het kalf mag dan acht weken aan één kant meedoen. Je melkt dan 10 liter per dag. Dat is yoghurt van mei tot eind november. Na acht weken mag het kalf niet meer meedoen, krijgt een masker op (= leren halster met een paar spijkers van boven uitstekend zodat als ie te dicht

De 18 liter melk per dag kan deze koe van mei tot eind september dagelijks louter op gras maken, mits ie daar voldoende van voor de kop krijgt. In oktober en november moet daar voerbiet bij en dagelijks twee kilo meel. Daarna droog zetten, en op dagelijks louter 9 kilo hooi de winter door.

Als we de koe voorop laten weiden kan dit groepje koeien met vier hectare gras toe. In het voorjaar kan men er twee hectare van hooien, heeft men 16 rollen (à 330 kilo). Zat hooi voor de winter (4½ maand).

Ondertussen maken ze (a) genoeg mest om laten we zeggen één hectare groente en fruit heel goed aan de groei te houden, (b) en is jaarlijks één hectare goed bemest (door drie jaar beweiding) grasland beschikbaar om geploegd te worden voor graan. Dat levert 6 ton tarwe, waarmee per persoon per dag 300 gram het hele jaar door beschikbaar is. Ook dat is genoeg.

Als je in dit plaatje dan nog ⅓ hectare nodig hebt voor huizen en schuur, zie je hier gebeuren waarom een koe (of geit) het **motorblok** is voor zelfvoorzienend leven. Twintig personen – jong en oud door elkaar – kunnen van 6 ⅓ hectare leven, hebben via houtwallen, ook genoeg energie beschikbaar voor koken, verwarming en brood bakken. Ze hebben alles, hoeven niets te halen, en hebben dus geen auto en internationaal transport nodig.

Waar is de verspiller? Oké hij zal iets uitstoten. Maar hij reproduceert zichzelf, en breekt ook zichzelf af. Er is geen industrie nodig, geen andere grondstoffen-winning.

Stel dat al het vee op aarde 14% van de uitstoot levert^{*15}, dan kan ze als ze goed opgesteld en verzorgd worden^{*16}, er ondertussen wel voor zorgen dat we af kunnen zien van de 86% verdere uitstoot, of in ieder geval in evenwicht kunnen komen met wat natuurlijk opneembaar is. Geen petrochemie (olie, kunstmest, plastics, chemische middelen), weinig zware industrie (alleen tractors, bussen, en treinen), weinig ziekenhuizen, weinig vrachtvervoer, en weinig communicatie-middelen meer nodig. Toch veel biodiversiteit^{*17}, een volle buik, warm hol, goed onderwijs, veel affectie, en gezond weer op.

Temeer omdat één ding in het bovenstaande plaatje nog niet is genoemd nl. de **liefde**. Wie dieren heeft, heeft wat te doen, en is nodig. Zinnige bezigheid ligt rond hen voor het oprapen. En dat is de grootste schat die ons in de schoot kan vallen. Het gevoel krijgen dat je via geven en nemen een belangrijke rol speelt in het reilen en zeilen van een serie complexe processen die uiteindelijk ook je eigen lichaam en geest doen zingen. Dat je daar een onmisbare schakel in bent, en dat je in die andere schakels het mysterie van het leven raakt, er de weerslag van eeuwenlang overleven van je voorouders in ontmoet. Zo ontstaat waarde (en dus voelen wat je wilt), en daaruit ontstaat gevoel voor maat en genoeg.

De afwezige

Maar die koe kan alleen maar zo geweldig functioneren als de stedelingen en provincialen zich uit hun auto, computer- en vliegtuigstoel willen hijsen, en bereid zijn om de plek naast die koe en alles eromheen in te nemen.

bij moe komt een opsodemeter krijgt, dus dat doet ie maar drie keer en legt zich er dan bij neer). Dan maak je naast de 10 liter voor yoghurt van de resterende 8 liter elke dag kaas. Het kalf loopt bij de koeien, eet gras, drinkt de kaaswei op, en haalt capriolen uit.

*15 Wat ik betwijfel. Het zal zo hoog liggen omdat de productie van veevoer van elders en van kunstmest, en het transport van veevoer en mest eraan toegerekend is. Ook de veelgehoorde vergelijking dat die 14% vee-uitstoot net zoveel is als de uitstoot van al het transport op aarde bij elkaar, lijkt me een luchtspiegeling. Bij de transport-uitstoot wordt de meeste infrastructurele uitstoot (wegenbouw, oliewinning, ijzer- en aluminium, en plastic-productie, veiligheid, regulering, aanleg luchthavens, et cetera) via andere sectoren (industrie, scheepswerven, mijnbouw, diensten, overheid) onzichtbaar gemaakt of weggemoffeld.

*16 Door wie? Hier kom ik zo op terug.

*17 Duizenden soorten vogels, reptielen, insecten en micro-organismen leven van, in, en rond vee. In het artikel van de Pelletiers (zie noot *9b) wordt de duurzaamheid van de veeteelt alleen geëvalueerd op land, energie, en water. Alle andere aspecten – functies eigenlijk – van vee, zoals de mest-output, leder, wol, en vet productie, biodiversiteit, reserve- en bufferfunctie komen niet ter sprake. Van dat ruimere universum zijn ze zich ergens wel bewust, want ze benadrukken dat hun conclusies over de twee diëten gelden binnen "this limited sense of sustainability".

Kortom, het enige wat nog ontbreekt in deze oplossing is de mens. De koe is gereed. Hij laat zich nu door bewegende ijzeren stangen elke dag apathisch soja kauwend en blubber schijtend naar de melkrobot leiden, Soms loeit ie even: "Ik mis je al zo lang!!".
Zijn verlangen blijft, maar geloven doet ie er vermoedelijk al lang niet meer in.

////////// == //////////